

Мар'яна ГОЦАНЮК (КАНЮК),

orcid.org/0000-0002-1296-7476

аспірантка кафедри української мови

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

(Івано-Франківськ, Україна) *kaniuk.mariana@gmail.com*

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТОМ «СЛЬОЗА» В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті представлено аналіз семантичних та етнокультурних особливостей фразеологізмів із компонентом «сльоза» в українській мові. Актуальність дослідження зумовлена загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на комплексне, поглиблене вивчення ускладнених мовних знаків у мовному та мовленнєвому аспектах, на подальше вивчення й аналіз процесів утворення і розвитку фразеологізмів, їх системної організації, структурних і семантичних особливостей з урахуванням мовних і позамовних чинників. Дослідження фразем із компонентом «сльоза» української мови дає змогу розкрити нову грань номінації, демонструє глибинні зв'язки фразеологічної семантики з національним менталітетом, сприяє глибшому розумінню процесів формування мовної картини світу.

Матеріалом дослідження стали діалектологічні словники та словники фразеологізмів сучасної української мови: «Фразеологічний словник української мови» у 2-х томах за редакцією В. Білоноженка, «Фразеологічний словник української мови» за редакцією Л. Паламарчука, «Галицько-руські народні приповідки» І. Франка й інші.

Наукові методи опису й аналізу були використані для того, щоб виявити, систематизувати, класифікувати семантичні особливості українських фразеологізмів із компонентом «сльоза». Укладено реєстр фразеологізмів із компонентом «сльоза» та подано їх семантичну класифікацію. Умовно було диференційовано досліджувані одиниці на 11 семантичних груп, деякі з них членуються на підгрупи: 1) оцінна характеристика самої сльози; 2) кількісна характеристика; 3) часова оцінка дії, стану; 4) обставинна характеристика дії, стану; 5) інтенсивність дії, стану; 6) якісна характеристика особи; 7) характеристика емоційного стану людини; сюди відносимо фразеологізми, що позначають дію різної інтенсивності із загальним значенням «плакати» (хотіти заплакати; почати плакати; плакати (невтішно, гірко плакати; плакати з горя; плакати через щось або над ким-, чим-); стримувати плач; втратити здатність плакати); 8) характеристика поведінки, дій особи; 9) способу життя людини; 10) стосунків між людьми; 11) фразеологізми, що позначають побажання, прокляття.

Семантичний аналіз фразеологізмів із компонентом «сльоза» доводить, що в українській мові досліджувані одиниці в основному мають негативну семантику, зокрема виражають негативні риси осіб (плаксивість, лицемірство, жорстокість), проте є і позитивні (чесність), негативні почуття, емоції (плакати, страждати), скрутне становище (бідувати) тощо.

Дослідження етнокультурних особливостей фразеологізмів із компонентом «сльоза» доводить, що сльоза за народними віруваннями має очищувальну і цілющу силу, також є символом чистоти й чесності; у фольклорі, літературі сльози символізували невимовне горе, бідність, злидні тощо.

У результаті дослідження доведено, що фразеологізми з компонентом «сльоза» становлять в українській фразеології великий за кількістю і різний за семантикою пласт і репрезентують світосприйняття і спосіб життя українського народу.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, семантика, мовна картина світу, концепт, символ.

Mariana HOTSANIUK (KANIUK),

orcid.org/0000-0002-1296-7476

Graduate Student at the Department of Ukrainian Language

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) *kaniuk.mariana@gmail.com*

PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE COMPONENT “TEAR” IN THE UKRAINIAN LANGUAGE

The analysis of the semantic and ethnocultural peculiarities of phraseological units with the component “a tear” in the Ukrainian language is introduced in the article. The relevance of the topic is determined by the general orientation of contemporary linguistic researches on complex, in-depth study of complicated linguistic signs in lingual and speech aspects, for further study and analysis of processes of formation and development of phraseological units, their system organization, structure and semantic peculiarities considering linguistic and extralinguistic factors. The investigation of the phrasemes with the component “a tear” of the Ukrainian language enables to uncover a new facet of the nomination.

It demonstrates deep connections of phraseological semantics with national mentality. It promotes deeper understanding of the processes of formation of the language picture of the world.

The material of the research is the dialectological dictionaries and phraseological dictionaries of the modern Ukrainian language: Phraseological Dictionary of the Ukrainian language edited by V. Bilonozhenko, Phraseological dictionary of the Ukrainian language edited by L. Palamarchuk, Galician-Russian folk tales by I. Franko, and others.

The scientific methods of description and analysis have been used in order to determine, systemize, classify the semantic peculiarities of the Ukrainian phraseological units with the component "a tear". List of phraseological units with the component "a tear" has been put and their semantic classification has been presented. Eleven semantic groups of the investigated units have been conditionally differentiated. Some of them are divided into subgroups: 1) an evaluated characteristic of tear; 2) a quantitative characteristic; 3) a time estimate of action, state; 4) a circumstantial characteristic of action, state; 5) intensity of action, state; 6) a qualitative characteristic of person; 7) a characteristic of man's emotional state; here we include phraseological units that denote the action of different intensity with a general meaning "cry" (to want to cry; to start/begin to cry; to cry (disappointingly, to cry bitterly; to cry because of grief; cry over someone or something); to restrain cry; to lose the ability to cry); 8) a characteristic of behavior, action, person; 9) a person's lifestyle; 10) relationships between people; 11) the phraseological units that denote a wish, a curse.

Semantic analysis of phraseological units with the component "a tear" has proved that in the Ukrainian language investigated units mostly have negative semantics in particular express negative people's features (tearfulness, hypocrisy, cruelty), but there are also positive (honesty), negative feelings, emotions (to cry, to suffer), a tough situation (to need) and so on.

The research of ethnocultural peculiarities of phraseological units the component "a tear" has proved that "a tear" according to folk beliefs has cleaning and healing power, also there is a symbol of purity and honesty; in folklore, literature tears symbolize unspeakable grief, poverty, indigence and so on.

As a result of the research has been proved that the phraseological units with the component "a tear" make quantitatively big and semantically various layer in Ukrainian phraseology. They represent the world view and the way of life of the Ukrainian people.

Key words: phraseological unit, semantics, concept, language picture of the world.

Постановка проблеми. В епоху бурхливого розвитку міжкультурної комунікації ідіоетнічний колорит конкретної національної мови являє собою невичерпний інтерес для лінгвістів. Дослідження мови крізь призму відображення в ній національно-культурного досвіду її носіїв дозволяє краще зрозуміти історичне минуле, духовне життя, цінності, менталітет, звичаї, традиції певної етнічної спільноти (праці Н. Арутюнової, В. Жайворонка, О. Назаренка, В. Ужченка).

Особливого значення в цьому зв'язку набуває вивчення фразеологічного фонду мови. У фразеології, як зазначає Н. Щербакова, «чи не найяскравіше відбивається досвід народу, своєрідність його світобачення» (Щербакова, 2002: 1). Українські стійкі вислови формувалися протягом тривалого розвитку української спільноти, засвоюючи базові моделі світогляду, поведінки, дозвілля, морально-етичних норм і трансформуючи їх у вербальні схеми. Стереотипи поведінки етносу представлені в його культурі, традиціях, звичаях тощо, а вербалізовані, зокрема, у мовній фразеосистемі (Селіванова, 2004: 11). У фразеологізмах української мови відображено типове, стереотипне, і тому з їхньою допомогою ми пізнаємо українські реалії щодо внутрішнього й зовнішнього буття народу. Це живі пам'ятки, що характеризують народ як особистість і представляють дух чи характер народний у його первісному, природному стані.

Аналіз досліджень. Різні компоненти фразеологічних одиниць (далі – ФО) неодноразово були об'єктом дослідження мовознавців. Відомі праці присвячені вивченню семантичних та етнокультурних особливостей фразем із соматичним компонентом (Н. Скоробагатько), зоонімічним (В. Бойко, Д. Ужченко), фітонімічним (О. Куцик), з компонентами – назвами одягу і взуття (Г. Купрікова) тощо. Наша увага спрямована на аналіз фразеологізмів із компонентом «сльоза», які натепер комплексно не досліджені лінгвістами, що й зумовлює **актуальність** роботи.

Метою статті є структурно-семантична й етнокультурна характеристика фразеологізмів із компонентом «сльоза» в українській мові.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1) визначити пласт фразем із компонентом *сльоза* в українській мові, їхні семантичні особливості;

2) з'ясувати роль культурологічної інформації, закладеної у внутрішній формі ФО, у формуванні фразеологічного значення.

Матеріалом дослідження послужили фразеологічні одиниці з компонентом *сльоза*, зафіксовані в таких словниках фразем, як: «Фразеологічний словник української мови» у 2-х т. за ред. В. Білоноженка, «Фразеологічний словник української мови» за ред. Л. Паламарчука, «Галицько-руські народні приповідки» І. Франка й ін.

Виклад основного матеріалу. Натепер дослідження спрямовані на вивчення механізмів мовної концептуалізації і категоризації світу. Однією з головних категорій є поняття «картини світу», яка визначається як цілісна сукупність образів дійсності в колективній свідомості (Карасик, 2004: 88). Картина світу, як мозаїка, складається з концептів і зв'язків між ними, тому її іноді називають концептуальною картиною світу (Хроленко, 2009: 56). Мовна і концептуальна картини світу синтезуються у проблемі концепту. Загальноприйнятого, сталого визначення концепту немає. Найчастіше під концептом розуміють певну лексему, що співвідноситься з поняттям, суттєвим для життя людини, найближчим поняттям до концепта визнаємо поняття, запроваджене Ж. Соколовською (Соколовская, 1990: 12).

Концепт *сльоза* однаково відображено в концептуальній картині світу, яка об'єднує всіх людей. Українці осмислюють це поняття особливо, яке й міститься в їхній мовній картині світу.

Лексема *сльоза* також може виступати як концепт, що представляє різні аспекти діяльності людини. Ці аспекти реалізуються на різних мовних рівнях: лексико-семантичному, фразеологічному, синтаксичному. На фразеологічному рівні ця лексема функціонує у складі фразеологізмів.

Сучасний глумачний словник української мови подає такі значення лексеми *сльоза*: «безбарвна прозора солонувата рідина, яку виділяють розміщені в очній ямці залози при деяких фізіологічних або психічних станах (при подразненні, болі або сильних душевних переживаннях і т. ін.)», «перев. мн. плач, ридання», «перев. мн. горе, страждання», «перев. мн., перен. краплини соку, вологи, що виділяються на поверхні чого-небудь» (СУМ, 1970–1980, т. 9: 386).

Суцільна вибірка фразем із компонентом *сльоза*, вилучених із фразеологічних словників української мови, становить 120 одиниць. Умовно можемо виділити такі семантичні групи фразеологізмів із вищезначеним компонентом:

– оцінна характеристика самої сльози: *горючі сльози* – «гіркі сльози» (СУМ, 1970–1980, т. 2: 139), *сльози капают як горох* – «грубі, рясні сльози» (Франко, 1909: 113); *Адамові слізки, жарт.* (Білоноженко, 2003: 667), *дітські (жінчини, сирітські) сльози, несхв.* (Сагаровський, 2015: 180), *Марусини (Марусьчини) сльози, жарт.* (Сагаровський, 2015: 180), у значенні «алкогольні напої», *сльози радості* – «горілка» (Ставицька, 2003: 241), *бабусині (жіночі) сльози* – «горілчаний магазин» (Ужченко, 2005: 287);

– кількісна характеристика: з *Антонову сльозу, жарт.* (Ужченко, 2005: 287), як *горобинячі сльози, жарт.* (Ужченко, 2005: 287), як *котячих сліз (сльоз), жарт.* (Ужченко, 2005: 287), *[і] котові на сльози нема (немає, не вистачить / т ін.)* (Білоноженко, 2003: 430) – «дуже мало»;

– часова оцінка дії, стану: *очі не висихають (не просихають) [від сліз] чії, у кого, рідко кому* (Білоноженко, 2003: 477), *очі сльозами (слізьми) сходять чії, кому* (Білоноженко, 2003: 478) – «хтось часто, постійно плаче», *облити свою душу слізьми* – «багато, часто плакати, страждати» (Паламарчук, 1993: 569), *[і] сміх і сльози* – «одночасно смішно і сумно; трагікомічно» (Паламарчук, 1993: 834);

– обставинна характеристики дії, стану: *крізь сльози (сміятися)* – «плачучи» (Глуховцева, 2013: 263), *сльози течуть річками у кого* – «хтось невтішно плаче» (Білоноженко, 2003: 668), *котяться (линуть) / покотилися дрібні (рясні, пекучі і т. ін.) сльози [градом] у кого* – «хтось плаче гірко, невтішно» (Паламарчук, 1993: 831);

– інтенсивність дії, стану: *до сліз* – «дуже сильно, надзвичайно» (Космеда, 2017: 128), *сльози заливають / залили очі (лице)* – «хтось дуже плаче, ридає» (Білоноженко, 2003: 668), *сльозами (слізьми, слізно) молити кого* – «дуже просити кого-небудь про щось» (Білоноженко, 2003: 402);

– якісна характеристика особи: *чистий як сльоза (скло, кришталь і т. ін.)* – «дуже чесний, відвертий (про людину та її вчинки)» (Космеда, 2017: 317), *тонкий на сльози* – «який плаче з будь-якого приводу; плаксивий» (СУМ, 1970–1980, т. 10: 187), *сльози на зіздочку, жарт.* – «про схильність до плачу; тонкосльозість; готовність капризувати, плакати» (Сагаровський, 2015: 180);

– характеристика емоційного стану людини, зокрема сюди відносимо фраземи з компонентом *сльоза*, що позначають дію різної інтенсивності із загальним значенням «плакати»: а) хотіти заплакати: *киплять сльози в (на) очах перев. чіїх* (Білоноженко, 2003: 667), *очі туманяться слізьми (сльозами) чії* (Паламарчук, 1993: 600), *тремтять сльози на очах у кого* (Паламарчук, 1993: 831); б) почати плакати: *сльози закипіли (закрутилися) / закипають на (в) очах у кого, кому* (Білоноженко, 2003: 667), *ударитися в сльози* (Білоноженко, 2003: 733); в) плакати: *мити сльозами лице (обличчя, бороду / т. ін.)* (Білоноженко, 2003: 389), *лити (проливати) / пролити сльози* (Білоноженко, 2003: 336); невтішно, гірко плакати: *давати / дати волю сльозам* (Білоноженко, 2003: 177), *вилити / вилити сльози* (Білоноженко, 2003: 75), *захлинутися сльозами* (Паламарчук, 1993: 320), *котяться*

(линуть) / покотилися дрібні (рясні, пекучі і т. ін.) сльози [градом] у кого (Паламарчук, 1993: 831), обливатися (рідше заливатися; обсипатися / т. ін.) і облитися (рідше залитися, обсипатися / т. ін.) [гіркими (гарячими, буйними / т. ін.)] слізьми (сльозами) (Білоноженко, 2003: 451), умиватися (рідко митися) / умитися слізьми (сльозами, сльозою) (Білоноженко, 2003: 735); плакати з горя: *втирати сльози* (Білоноженко, 2003: 136), у (в) *сльозах* (Космеда, 2017: 302); плакати через щось або над ким-, чим-небудь: *обливати* (рідше *обмивати*) / *облити* (рідше *обмити*) [гіркими (гарячими, рясними / т. ін.)] слізьми (сльозами) *що, рідше кого* (Білоноженко, 2003: 451), *обмивати / обмити слізьми кого, що* – «плакати з якого-небудь приводу; оплакувати когось, щось» (Паламарчук, 1993: 572); г) стримувати плач: *збирати сльози в тряпочку* (Глуховцева, 2013: 180), *ковтати сльози* (Космеда, 2017: 180), *сльози далять (душать) / удавили кого* (Білоноженко, 2003: 670), *ховати сльозу* (Паламарчук, 1993: 929); г) втратити здатність плакати: *сльози скипілися у кого* (Білоноженко, 2003: 668), *сльози в горлі застрягли кому* (Білоноженко, 2003: 667);

– характеристика поведінки, дій особи: *лити крокодилячі сльози, ірон.* – «нещиро вболівати за кого-, що-небудь; лицемірити» (Білоноженко, 2003: 336), *пити сльози чії* – «мучити, кривдити кого-небудь, знущатися з когось» (СУМ, 1970–1980, т. 9: 386) *насисатися (нассатися) сліз* – «жорстоко експлуатувати кого-небудь» (СУМ, 1970–1980, т. 5: 185), *розпикати (розпекти) до сліз кого* – «глузуючи, насміхаючись і т. ін., виводити з рівноваги, доводити до плачу кого-небудь» (СУМ, 1970–1980, т. 9: 386), *видавлювати / видавити [з очей] сльози (сльозу) перев. з кого* – «зворушуючи, впливаючи на почуття або вражаючи чимсь, доводити кого-небудь до плачу» (Білоноженко, 2003: 67), *пробити сльозою кого* – «розчулити, зворушити кого-небудь плачем» (Паламарчук, 1993: 703), *давити слізьми кого, що* – «викликати спазматичні приступи плачу в кого-небудь» (Паламарчук, 1993: 218), *виточити сльози з очей чіїх, кого* – «своїми вчинками, поведінкою викликати в кого-небудь страждання, плач» (Паламарчук, 1993: 107), *висушувати / висушити сльози (сльозу) у кого, чії, чию* – «втішати, заспокоювати того, хто плаче» (Білоноженко, 2003: 88), *обсушити (обтерти, осушити і т. ін.) [гіркі (гарячі)] сльози (рідше очі) чії, кому* – «заспокоїти, втішити кого-небудь; повернути комусь радість» (Білоноженко, 2003: 457), *пускати / пустити сльозу (сльози)* – «жалітися кому-небудь, викликаючи до себе співчуття» (Білоноженко, 2003: 586),

на сльози, зі сл. залишити, лишати і тощо – «залишити недопиту склянку зі спиртним у гостях» (СУМ, 1970–1980, т. 9: 386);

– способу життя людини: у *сльозах* – «бідуючи, в нестатках, злиднях» (Білоноженко, 2003: 667), *очі сльозами сходять чії, кому* – «хто-небудь часто плаче від горя, життєвих труднощів» (Паламарчук, 1993: 600), *засівати землю слізьми* – «переживати нестатки, злидні, горе» (Паламарчук, 1993: 317);

– стосунків між людьми: *віділлються (відізвуться) сльози кому* – «хто-небудь буде покараний за заподіяне комусь зло» (Білоноженко, 2003: 667);

– ФО, що позначають побажання, прокляття: *бодай тя мої сльози побили* – «прокляття заплаканої жінки» (Франко, 1909: 113), *вже би гот і сльози втопили* – «говорила жінка проплакуючи свого кривдника» (Франко, 1909: 113).

Національні асоціації і, відповідно, національно-мовні картини світу досить яскраво виявляються у словах-символах. Слово-символ є своєрідним текстом, воно сконденсовано містить великі сюжети, зафіксовані в пам'яті людей. Семантика символу виявляється лише в контексті світоглядної традиції певного народу, через що носій іншої культури не може декодувати символ (Лихачев, 1993: 79).

Сльоза – символ запліднюючого начала; невігійного горя; біди, мук; каяття; духовного очищення; радості; чистоти; дощу. У багатьох міфологічних системах сльози символізують запліднююче начало: із них утворюються ріки, озера, квіти. Наприклад, за міфами, із сліз Афродіти вирости анемони, із сліз Геліади, дочки бога сонця Геліоса, – янтар, із сліз корейської русалки Іно – блискучі перлини. Стародавні єгиптяни вшановували могутнього бога сонця Ра, зі сліз якого, за віруваннями, народилися люди. Язичники вірили, що роса виникла із сліз богині Зорі, християни – із сліз Богородиці. Існували перекази про походження бджіл із сліз Ісуса Христа. У духовних віршах Стародавньої Русі згадується плакун-трава, яка мала чарівну силу. Вона нібито виростила зі сліз Богородиці під час хресних мук Ісуса Христа (Коцур, 2015: 760).

У повір'ях українців сльози мають очищувальну й цілющу силу. У колядках часто награпляємо на Божу сльозу, з якої розливаються дунаї, де купається сам Господь. О. Потебня вважав, що образи святих, які плачуть, мають бути відрізані від рик і морів, що постають із сліз, бо вирази на зразок *плаче, як річка тече, сльоза моря не виповнить* традиційно народні (Жайворонок, 2006: 552). Щиро плачучи, людина ніби омивається й очищується,

звідси й маємо фраземи *умиватися, обливатися, заливатися, захлинатися, розливатися сльозами*. Сльози є символом чистоти – *чистий, як сльоза*.

За народними віруваннями, сльози близьких людей не дають людині спокійно вмерти – *віділюються (відізвуться) сльози кому*. У фольклорі, літературі сльози символізували невимовне горе: *у сльозах, очі сльозами сходять чії, засівати землю слізьми* тощо.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що фразеологізми з компо-

нентом *сльоза* в українській фразеології становлять великий за кількістю і різний за семантикою пласт. ФО із проаналізованим компонентом мають в основному негативну семантику, зокрема виражають негативні риси осіб (*плаксивість, лицемірство, жорстокість*), але є й позитивні (*чесність*), негативні почуття, емоції (*страждання, муки, сум*), скрутне становище (*бідувати, горювати*) тощо. Наведена фразеологічна концептуалізація відображає світоглядно-аксіологічні пріоритети й орієнтири нації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоноженко В., Винник В. Фразеологічний словник української мови. Київ : Наукова думка, 2003. 1098 с.
2. Глуховцева І. Словник модифікованих стійких сполучень слів в узусі кінця ХХ – початку ХХІ століття. Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 328 с.
3. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 704 с.
4. Карасик В. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва, 2004. 477 с.
5. Космеда Т. Короткий українсько-польський словник усталених виразів: еквіваленти слова, фразеологізми, прислів'я та приказки. Харків ; Познань ; Дрогобич : Коло, 2017. 407 с.
6. Коцур В., Потепенко О. Енциклопедичний словник символів культури України. Корсунь-Шевченківський : Вид. В. М. Гавришенка, 2015. 911 с.
7. Лихачев Д. Концептосфера русского языка. *Известия Российской академии наук*. СЛЯ. 1993. № 1. С. 3–9.
8. Паламарчук Л. Фразеологічний словник української мови. Київ : Наукова думка, 1993. 984 с.
9. Сагаровський А. Матеріали до фразеологічного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини). Харків : ХНУ, 2015. 226 с.
10. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) : монографія. Київ ; Черкаси : Брама, 2004. 276 с.
11. Словник української мови : в 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. I–XI.
12. Соколовская Ж. Проблемы системного описания лексической семантики. Киев : Наукова думка, 1990. 183 с.
13. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ : Критика, 2003. 334 с.
14. Ужченко В. Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу. Луганськ, 2005. 351 с.
15. Франко І. Галицько-руські народні приповідки : у 3-х т. *Етнографічний збірник*. Львів, 1909. Т. 27. URL: <http://elib.nplu.org/view.html?id=135/>
16. Хроленко А. Основы лингвокультурологии. Москва : Флинта, 2009. 184 с.
17. Щербакова Н. Фразеологізми з назвами людей у лексичному наповненні : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2002. 18 с.

REFERENCES

1. Bilonozhenko V., Vynnyk V. *Frazeolohichniy slovnyk ukrainiskoi movy* [Phraseological Dictionary of the Ukrainian language]. K.: Naukova dumka, 2003. 1098 p. [in Ukrainian].
2. Hlukhovtseva I. Ya. *Slovyk modyfikovanykh stiikykh spoluchen sliv v uzusi kintsia XX – pochatku XXI stolittia* [Dictionary of collocations with modification in the usage of the end of the XX – beginning of the XXI century]. Luhansk: DZ “LNU imeni Tarasa Shevchenka”, 2013. 328 p. [in Ukrainian].
3. Zhayvoronok V. *Znaky ukrayinskoyi etnokultury* [Signs of Ukrainian ethnoculture]: Slovnyk-dovidnyk. K.: Dovira, 2006. 704 p. [in Ukraine].
4. Karasyk V. Y. *Yazykovoï kruh: lychnost, kontsepty, dyskurs* [Language circle: personality, concepts, discourse]. M., 2004. 477 p. [in Russian].
5. Kosmeda T. *Korotkyi ukraïnsko-polskyi slovnyk ustalenykh vyraziv: ekvivalenty slova, frazeolohizmy, pryslivia ta prykazky* [Ukrainian-Polish concise dictionary of idiomatic expressions: word equivalents, phraseological units, proverbs and sayings]. Kharkiv; Poznan; Drohobych: Kolo, 2017. 407 p. [in Ukrainian].
6. Kotsur V. P., Potapenko O. I. *Entsyklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy* [Encyclopedic dictionary of symbols of Ukrainian culture]. Korsun-Shevchenkivskyi: Vyd. V. M. Havryshenko, 2015. 911 p. [in Ukrainian].
7. Lykhachev D. S. *Kontseptosfera russkoho yazyka* [The sphere of concepts of the Russian language]. Yzv. RAN – SLIa, 1993. № 1. P. 3–9. [in Russian].
8. Palamarchuk L. S. *Frazeolohichniy slovnyk ukrainiskoi movy* [Phraseological dictionary of the Ukrainian language]. K.: Naukova dumka, 1993. 984 p. [in Ukrainian].
9. Saharovskiy A. A. *Materialy do frazeolohichnoho slovnyka Tsentralnoi Slobozhanshchyny (Kharkivshchyny)* [Material to the phraseological dictionary of Central Slobozhanshchyna (Kharkiv region)]. Kharkiv: KhNU, 2015. 226 p. [in Ukrainian].
10. Selivanova O. *Narysy z ukraïnskoi frazeolohii (psykhokohnityvnyi ta etnokulturnyi aspekty): Monohrafiia* [The essays on Ukrainian phraseology (psychocognitive and ethnocultural aspects)]. K. – Cherkasy: Brama, 2004. 276 p. [in Ukrainian].

11. Slovnyk ukrainskoi movy v 11 tomakh [Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes]. K.: Naukova dumka, 1970–1980. T. I–XI. [in Ukrainian].
12. Sokolovskaia Zh. P. Problemy systemnoho opysania leksycheskoi semantyky [Problems of a systematic description of lexical semantics]. K.: Naukova dumka, 1990. 183 p. [in Russian].
13. Stavyt'ska L. O. Korotkyi slovnyk zhargonnoi leksyky ukrainskoi movy [Concise dictionary of Ukrainian language slang vocabulary]. K.: Krytyka, 2003. 334 p. [in Ukrainian].
14. Uzhchenko V. D. Frazeolohichni slovnyk skhidnoslobozhanskykh i stepovykh hovirok Donbasu [Phraseological dictionary of east slobozhan and steppe dialects of Donbass]. Luhansk, 2005. 351 p. [in Ukrainian].
15. Franko I. Halytsko-ruski narodni pryrovidky u 3 tomakh [Galician-Russian folk tales in 3 volumes]. Etnohrafichnyi zbirnyk. Lviv, 1909. T. 27: [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://elib.nplu.org/view.html?&id=135> [in Ukrainian].
16. Khrolenko A. T. Osnovy lynchvokulturolohyi [Basics of of Linguoculturology]. M.: Flynta, 2009. 184 p. [in Russian].
17. Shcherbakova N. V. Frazeolohizmy z nazvamy liudei u leksychnomu napovnenni [Phraseological units with people's names in lexical content]: avtoref. dys. na zdobuttia naukovooho stupenia kand. filol. nauk: spets. 10.02.01 "Ukrainska mova". Kharkiv, 2002. 18 p. [in Ukrainian].